

Uluslararası

maarif

Yıl 3 ■ Sayı 8 ■ Temmuz- Ağustos-Eylül 2022

Dergisi

Okul Mimarisi ve Eğitim

PROF. DR. İLBER ORTAYLI:
Tek Yönlü Yetişen
Adamlardan
Münever Çıkmaz

ARJEN WALS
Eğitim Yatırımları
Dünyanın İyiliğine
Katkı Sağlamalı

MICHAEL STEVENSON
Eğitim Ortamlarında
Teknoloji Kullanımı
Nasıl Olmalı?

RORY ROBERTSHAW
Dünya Değişirken
Sistem Aynı
Kalamaz

Uluslararası Maarif Dergisi'nin sekizinci sayısında, "Okul Mimarisi ve Eğitim" konusu, uluslararası akademisyen ve uzman yazarlar tarafından farklı yönleriyle değerlendiriliyor.

DOSYA

Okul Mimarisi ve Eğitim

s.22

- 24 / Bir Okul Mimarisinden Ne Bekleriz?
Yasemin Darbaz
- 32 / Okul Mimarisi ve Eğitimin Niteliğine Yansımaları
Prof. Dr. Yavuz Erişen
- 38 / Mekân'da Eğitim, Mekân'la Eğitim
Bekir Bilgili
- 40 / İlham Veren Okul Tasarımları
Saniye Yalçın
- 44 / Özel Eğitim Okul Binaları İhtiyaca Cevap Verebilecek İşlevselliğe Sahip mi?
Mahmut Balta
- 49 / Herman Hertzberger'de Okul Mimarisi
Esra Süzen
- 54 / Eğitim Yapılarında Fırsat Eşitliği
Özcan Duman

MAARİF SÖYLEŞİLERİ
Prof. Dr. İlber Ortaylı:

Tek Yönlü Yetişen Adamlardan Münevver Çıkmaz

Tek yönlü yetişmiş adamlardan münevver çıkmaz. İstanbul'un yabancı okullarından Türk münevver tipi çıkmaz. Yetmez çünkü aldığı kültür. Latince öğretmeyen bir Fransız veya Alman okulu işe yaramaz. Arapçayı iyi öğretmeyen bir İmam Hatip de işe yaramaz. S. 14

SUNUŞ

- 04 / DÜNYA DEĞİŞİYOR, PEKİ YA OKULLAR?
Prof. Dr. Birol Akgün

EĞİTİM GÜNDEMİ

- 05 / Erkek Çocuklar Eğitimlerini Tamamlamada Daha Sorunlu
- 05 / Alev Alıtlı Kütüphanesi Açıldı
- 06 / Müfredatta Yeşil Dönüşüm Hamlesi
- 06 / Geleceğin Siber Muhafızları Bu Lisede Yetiştiriyor
- 07 / Maarif Okulları Başarıya Doymuyor
- 07 / Akademik Öğrenmenin Ötesine Bakmak
- 08 / Eşitsizlikler Eğitim Başarısını Etkiliyor

EĞİTİM DÜNYASINDAN

- 09 / Çocuğunuzla İklim Değişikliği Hakkında Konuşmak
- 10 / Fabrika Okullarla Eğitim Sürdürülebilir mi?

İstanbul Eğitim Zirvesinden

ARJEN WALS
Eğitim Yatırımları
Dünyanın İyiliğine Katkı Sağlamalı S.58

MICHAEL STEVENSON
Eğitim Ortamlarında Teknoloji Kullanımı S.64

RORY ROBERTSHAW
Dünya Değişirken Sistem Aynı Kalamaz S.68

Prof. Dr. Yavuz Erişen
Yıldız Teknik Üniversitesi

Okul Mimarisi ve Eğitimin Niteliğine Yansımaları

Böylesine bir değişimin ve yüksek beklentilerin olduğu bir çağda artık yüzlerce yıldır devam eden geleneksel eğitim uygulamalarının ve okul mimarisi anlayışının devam etmesi pek olası değildir. Hayat boyu eğitim anlayışı ile okulların bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanması zorunluluktur.

Okul Mimarisi ve Eğitim

Mimarlık genel anlamda binaları ve diğer fiziki yapıları tasarlama bilimi veya sanatı olarak tanımlanabilir. Aslında **mimarlık sadece bina tasarlamak değil, bireyler ve toplumlar için bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını nitelikli olarak karşılayacak yaşam alanlarını disiplinlerarası anlayışla kurgulamaktır.** Öncelikle barınma ihtiyacından doğan mimari yapılar, zamana bağlı olarak ortaya çıkan kültürel değişme ve etkileşimlerle bireylerin ve toplumların gelişmişlik göstergelerinin ve karakteristik özelliklerinin bir göstergesi haline gelmiştir. Eğitim söz konusu olduğunda okulların niteliği ve mimari özellikleri eğitimin kalitesi açısından büyük önem arz etmektedir.

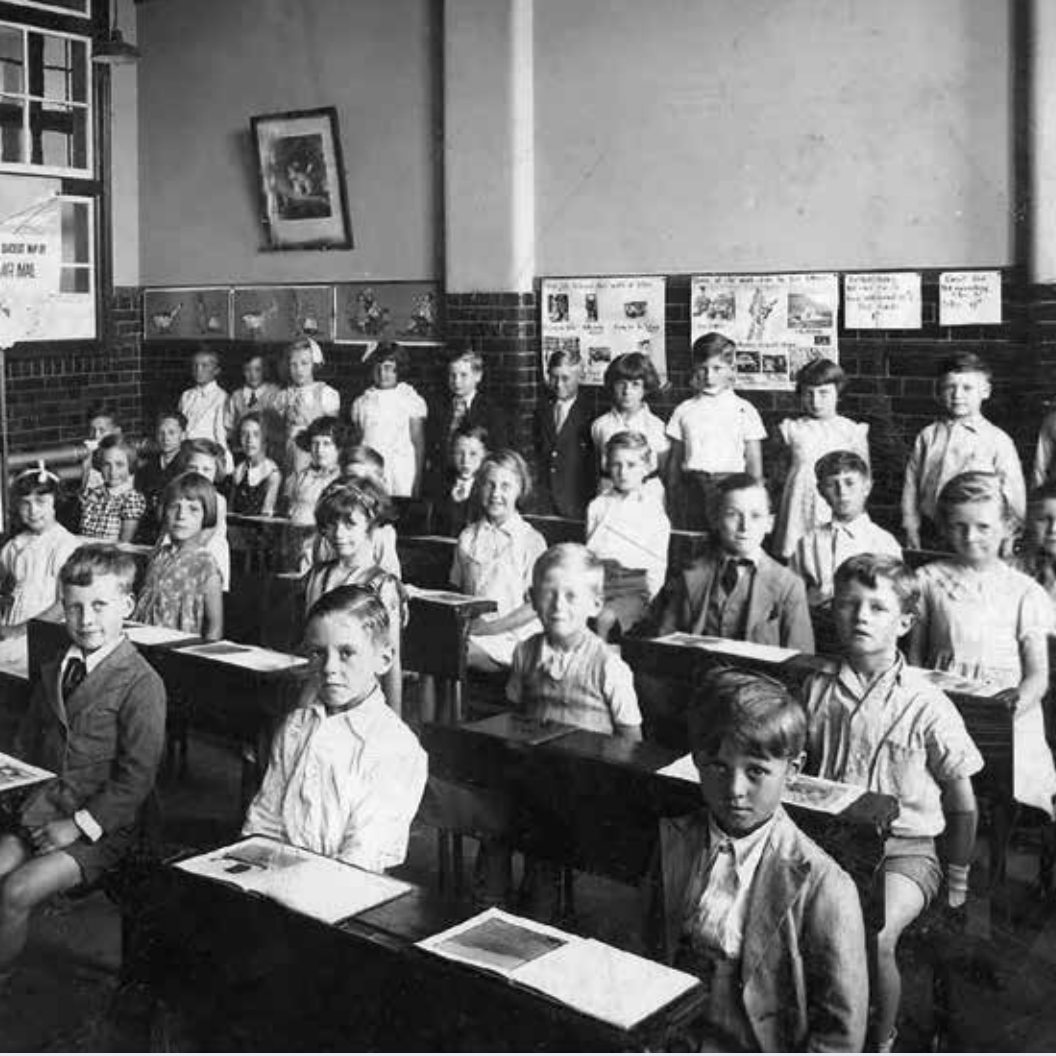
Eğitim ve öğretimde kaliteyi etkileyen başlıca unsurların; eğitime ayrılan bütçe, öğrenci, öğretmen, uygulanan eğitim programı, okulun yönetim anlayışı, rehberlik hizmetleri, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, okulun fiziki ortamının ve teknik donanımının niteliği olduğu söylenebilir. Belirtilen bütün unsurlar bir yaşam alanı olarak okulların fiziki ortamında hayat bulmaktadır. Dolayısı ile **okul binaları sadece eğitimin amaçları doğrultusunda birtakım görevlerin yerine getirildiği, derslerin okutulduğu alanlar değil, bireylerin sosyal, duygusal, zihinsel, fiziksel ve ahlaki gelişimlerinin gerçekleştiği, desteklendiği, insanların birbirleriyle ve fiziksel çevreleriyle her an etkileşimde buldukları ve yaşam sürelerinin önemli bir kısmını geçirdikleri dinamik öğrenme alanlarıdır.** Dünya genelindeki uygulamalara bakıldığında özellikle gelişmiş ülkelerde ortalama eğitim süresi 12 yıl civarındadır. Birleşmiş Milletler eğitim endeksi göster-

gelerine göre 2020 yılından itibaren Türkiye'de ortalama eğitim süresi 8 yılı geçmiştir. Bu veriler ışığında **12 yıllık zorunlu eğitim kapsamında ilkokuldan lisenin bitimine kadar geçen sürede bir öğrenci, uygulanan programlar ve akademik takvime göre yaklaşık 180 gün, günde 8 saat okulda bulunduğu dikkate alırsa hayatının 2160 gününü, 17.280 saatini okullarda geçirmektedir.** Buna okulöncesi eğitim ve yükseköğretim kurumları dâhil eğildiğinde yaklaşık 17 yıllık bir süreçte **3 bin gün ve 24 bin saatlik** bir zaman okullarda geçmektedir. İnsan hayatının her dakikasının anlamlı ve önemli olduğu anlayışından hareketle binlerce günümüzü, on binlerce saatimizi geçirdiğimiz okulların bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarını en etkili şekilde karşılayacak, gelişimlerine maksimum faydayı sağlayacak, bireyleri mutlu edecek, toplumun refah ve mutluluğuna katkıda bulunacak kurumlar olması beklenmektedir.

GELECEĞİ ÖNGÖREN BİR TASARIM ANLAYIŞI

Eğitimle ilgili araştırmalar incelendiğinde okul mimarisi ve bunun eğitime yansımaları konusunda sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Oysa **okul mimarisi ve okulun fiziksel çevresi tasarlanırken genelde ülkelerin eğitime yönelik genel amaçları, özelde eğitim kademelerine göre okulların ve uygulanan programların amaçları göz ardı edilmemeli, değişen paradigmlar doğrultusunda sadece kültürün gelecek kuşaklara aktarıldığı kurumlar değil, kültürün yaparak ve yaşayarak öğrenildiği, geliştirildiği, sadece çağın ihtiyaçlarına odaklı değil toplumsal reformun öncüsü olan, çağın ötesini gören ve bunun için gerekli yaşantıların sağlanmasına imkân veren fiziki, teknik ve estetik donanıma sahip kurumlar olmalıdır.**

Dünyada ve Türkiye'de okul mimarilerine ilişkin pek çok eleştiri bulunmaktadır.

Sanayi devrimiyle birlikte kentleşmenin artmasıyla, kitlelerin birlikte yaşamın gerektirdiği ortak değerleri kazanmasını sağlayacak fabrika modeli okullar inşa edilmiştir. Bu model günümüzde geçerli olmasa da hala devamlılığını sürdürmektedir.

Birçok toplumsal kurum gibi okullar da içinde bulunulan çağın ihtiyaçları ve buna göre insanlardan beklentiler doğrultusunda şekillenmiştir. Sanayi devrimi öncesi dönemde ağırlıklı olarak usta çırak ilişkileriyle şekillenen eğitim yaşantıları, sanayi devrimiyle birlikte bireysel ve özellikle toplumsal ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmiştir. Kentleşmenin artmaya başladığı ve sanayinin ihtiyaçlarının karşılanmasının öncelendiği bu dönemde sanayi devriminin gerektirdiği becerilerle donanmış insanı yetiştirecek, kitlelerin birlikte yaşamın gerektirdiği ortak değerleri kazanmasını sağlayacak fabrika modeli okullar inşa edilmiştir. Bu model günümüzde geçerli olmamakla birlikte devamlılığını sürdürdüğü görülmektedir. **Okullar yüksek duvarların çevrelediği, bazılarında duvarlara tel örgülerin çekildiği, katı kuralların uygulandığı, itaatkâr olmanın üretken olmaktan daha üstün olduğu, disiplinli çalışmanın hâkim**

olduğu, zaman zaman cezaların verildiği, öğrencilerin ve öğretmenlerin sabahın erken saatlerinde tıpkı mesaiye başlar gibi erken saatlerde okula gelip ortalama 8 saat çalıştıkları, bazen fabrikalardaki gibi üniformaların giyildiği, dinlenme ve göreve başlama saatlerinin zil ile belirlendiği, öğrencilerin ilgi, yetenek ve beklentilerinden, sosyal ve duygusal gelişimlerinden ziyade endüstri ve toplum ihtiyaçlarına dayalı yetkinliklere odaklanan programların uygulandığı, binaların bir fabrika ya da adeta bir cezaevi gibi esnek olmayan bir anlayışla yapılandırıldığı kurumlar haline gelmiştir. Bazı okullara dışardan fiziki olarak bakıldığında üzerinde okul olduğu yazmasa mimari tarzı ve yapısıyla ne amaçla kullanıldığı anlaşılammaktadır. Bu durum sadece ülkemizde değil az gelişmiş ya da gelişmiş başka ülkelerde de görülmektedir. Çünkü sanayi devrimi bütün ülkeleri ve kurumları etkilemiştir.

BEKLENTİLERE CEVAP VERMEK

Günümüz dünyasında toplumun her alanını derinden etkileyen önemli değişim ve gelişmeler meydana gelmiş, eğitim kurumları da bu değişimden etkilenmiştir. Ancak eğitim kurumlarının bugünün ve yarının ihtiyaçlarına cevap verebilecek insanları yetiştirme konusunda hem uygulanan programlar hem de bu uygulamaların yapıldığı okullarda çağa uygun beklenen reformları yeterince gerçekleştirdiğini söylemek pek mümkün değildir. John Dewey'in "**Bugünün çocuklarını geçmişin yöntemleriyle eğitirsek onların yarımından çıkarız.**" sözü işte bu noktada oldukça anlamlıdır. 21. yy becerilerini gerçekleştirmeye yönelik olmayan programlar ile bu programların gerçekleştirilmesine fırsat vermeyen okul mimarileri önemli değer kaybına uğramıştır. **Dünya Eğitim İnovasyonu Zirvesi (WISE) tarafından** hazırlanan "2030 Yılında Okul" raporuna göre özetle (WISE Report, 2014);

Okul Mimarisi ve Eğitim

- Artık geleneksel öğretmenlere, derslere veya dayatma eğitim programlarına yer olmayacak,
- Bundan böyle okul, öğrencilere teorik bilginin öğretildiği bir yer olmaktan çıkıp akranlarıyla etkileşime geçmelerini ve meslekî hayata daha iyi hazırlanmalarını sağlayacak çok yönlü bir donanım edinmelerini sağlayacak, rehberlik aldıkları bir sosyal ortam sunacak,
- Sadece teknolojik değil aynı zamanda sosyal ve pedagojik yenilikler sayesinde geleneksel sınıflar, işbirliğine dayalı öğrenme ortamında öğrencilerin çalışma hayatına hazırlandıkları toplantı odalarına dönüşecek,
- Öğretim yaklaşımları ve yaratıcı süreçleri temel alan yenilikçi yöntemleri uygulayan okullara geçilecek, okullarda çevrimiçi içeriklerin ağırlığı artacak, e-öğrenme platformları artacak, fiziki olarak var olan okul sayıları azalacak,
- Akademik bilgidен çok yetkinlikler önemli olacak, programlar bireysel ihtiyaçlara göre düzenlenecek, sosyal ve duygusal beceriler çok daha önemli olacak,
- Diplomalар değil yetkinliklere dayalı sertifikalar daha önemli hale gelecektir.

Böylesine bir değişimin ve yüksek beklentilerin olduğu bir çağda artık yüzlerce yıldır devam eden geleneksel eğitim uygulamalarının ve okul mimarisi anlayışının devam etmesi pek olası değildir. Hayat boyu eğitim anlayışı ile okulların bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanması zorunluluktur.

Bu doğrultuda okul mimarisinde dikkat edilecek önemli ve öncelikli hususlar şöyle sıralanabilir;

- **Okul mimarileri tasarlanırken tasarım sürecine disiplinler arası bir anlayışla yaklaşmak gerekir.** Tasarım

Okulöncesi eğitim kurumlarından başlayıp yükseköğretim kurumlarını da kapsayan okul mimarilerinde öğrencilerin bireysel farklılıklarına, ilgi ve yeteneklerine, sosyal, fiziksel, duygusal, zihinsel gelişim düzeylerine uygun tasarımlar yapılmalıdır.

sürecinde mimarlık, mühendislik, şehir planlama, ekonomi, ekoloji, teknoloji, sanat ve tasarım, psikoloji, biyoloji, anatomi, tarih, güvenlik, sosyoloji ile özellikle eğitim bilimleri alanından program geliştirme, eğitim psikolojisi ve rehberlik, ölçme ve değerlendirme, eğitim felsefesi ve sosyolojisi, bilgisayar ve öğretim teknolojileri gibi alanlarda uzmanlığa sahip

bireyler ile okul yöneticileri, öğretmenler, aileler ve öğrencilerin yer alması son derece önemlidir. Böylelikle okul binası ve çevresinin tasarımında olası birçok problem veya eksiklik inşa süreci başlamadan giderilmiş olacaktır.

- **Tasarıma başlamadan önce okul mimarisine etki edecek bilimsel çalışmalar tasarım sürecine rehberlik etmesi açısından mutlaka incelenmeli ve analiz edilmelidir.** Milli Eğitim Bakanlığının 2015 yılında raporlaştırdığı “Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları” okul mimarisinde kapsamlı bir rehber niteliğindedir. Okul mimarisine ilişkin ulusal ve uluslararası pek çok kaynak tasarıma başlanmadan detaylıca incelenmelidir.
- **Okullar eğitim kademeleri ve öğrencilerin gelişim düzeyleri ve gelişim alanları dikkate alınarak tasarlanmalıdır.** Bu bağlamda okulöncesi eğitim kurumlarından başlayıp yükseköğretim kurumlarını da kapsayan okul mimarilerinde öğrencilerin bireysel farklılıklarına, ilgi ve yeteneklerine, sosyal, fiziksel, duygusal, zihinsel gelişim düzeylerine uygun tasarımlar yapılmalıdır.

bakım-onarım gerektirmeyen yerel malzemelerin kullanılması, enerjinin korunmasıyla elde edilecek tasarrufun toplum yararına kullanımının sağlanması, öğrencilerin ve toplumun sürdürülebilirlik konusunda bilinçlenmesidir.

Sonuç olarak eğitim ve öğretimin niteliğini önemli ölçüde etkileyen, öğretme ve öğrenme performansını yaklaşık %25 oranında etkilediği görülen (Gündüz, 2021, s.194) okul mimarisinin sanayi devriminin doğurduğu endüstriyel okul anlayışından kurtularak, 21. yüzyılın bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde disiplinlerarası bir anlayışla ve paydaşlarla birlikte yeniden tasarlanması kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

Aydoğan, İ. (2012). Okul Binalarının Özellikleri ve Öğrenciler Üzerindeki Etkileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 193.

Erişen, Y. (2001) Öğretmen Yetiştirme Programlarına İlişkin Kalite Standartlarının Belirlenmesi ve Fakültelerin Standartlara Uygunluğunun Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.

Erişen, Y. & Güleş, F. (2013). Okul Öncesi Eğitimde Fiziksel Çevre Standartlarını Belirleme: Paydaş Görüşlerine Dayalı Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30.

Gündüz, M. (2021). *Eğitim Sosyolojisi: Eğitim, Şehirleşme, Kent ve Okul Mimarisi*. İdeal Kültür Yayıncılık.

K.S. Kayıhan, K.S. & Tönük, S. (2008). Sürdürülebilir Temel Eğitim Binası Tasarımı Bağlamında Arsa Seçimi ve Analizi Konusunun İrdelenmesi. *YTÜ Mim. Fakültesi E-Dergisi*, 3.

MEB. (2022.06.14.). Milli Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

T.C Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022.06.14). 2020 Yılı Kentsel ve Kırsal Nüfus Oranları. <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel--kirsal-nufus-orani-i-85670>

WISE Report 2014 (2022.06.14). Schools in 2030. <https://www.wise-qatar.org/wise-survey-school-in-2030/>

Yılmaz, D. & Keskin, K. (2019). Farklı Bakış Açılıyla Sürdürülebilir Mimarlık-Estetik İlişkisinin Kurulması. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 5.

- Ülkelerin eğitim felsefesine, insan yetiştirme modeline uygun, **1973 yıl ve 1739 sayılı** Türk Milli Eğitimin genel amaç ve ilkeleri ile programların özel amaçlarını kapsayan, **21. yy becerilerini geliştirmeye imkân verecek eğitim ortamları tasarlanmalıdır**. Genelde eğitim felsefesi, amaç ve ilkeler özelde uygulanacak programlar okul mimarisi ve fiziksel çevresinin sunduğu imkânlarla dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Yapararak ve yaşayarak öğrenme ilkesi de temel alındığında okulda ele alınan teorik bilgilerin pratikte ele alınmasına imkân verecek ortamlar hazırlanmalıdır.
- **Okul binaları ve çevresi geleceğin teknolojileri dikkate alınarak tasarlanmalıdır**. Zaman zaman yeni yapılan okul binalarında dahi bilimsel ve teknolojik gelişmeler göz ardı edildiği için sonradan mimari yapılarda ciddi maliyeti olan değişiklikler, estetik olmayan ilaveler yapılmaktadır (Aydoğan, 2012). Elbette bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızını ve yönünü tahmin etmek zor olsa da okulların değişime uygun ve

esnek tasarlanması, giderek dijitalleşen dünyada temel yaşam becerileri yanında dijital becerilerin de etkisi dikkate alınarak inşa edilmesi önemlidir.

- **Eğitim binalarının tasarımında sürdürülebilirlik (Eko Okullar) giderek önem kazanmaktadır**. Günümüzde öğrenme mekânlarının fiziksel özelliklerinin çocukların öğrenme süreçlerine etkileri pek çok farklı açıdan ele alınarak ortaya konmaktadır. Bu noktada öğrenme mekânlarının daha az enerji tüketerek, yenilenebilir enerji kullanımını tercih ederek, yerel ve geri dönüştürülebilir malzeme kullanarak sürdürülebilir mimariye uygun olarak tasarlanmış olması önem kazanmaktadır. Çevreye saygılı ve akılcı yaklaşımlarla gelecek nesillerin de yaşamını göz önünde bulunduran sürdürülebilir mimarlık kavramı, doğal çevrenin yanı sıra sosyal ve kültürel değerlerin korunması, çevre kalitesinin artırılması, insan sağlığı ve konforu gibi farklı kavramlar üzerinde de sorumluluk taşımaktadır (Yılmaz ve Keskin, 2019) Sürdürülebilirlik; ekonomik bileşenler, ekolojik bileşenler ve sosyal bileşenler gibi kriterleri kapsamaktadır. Bu kriterlerin hedeflerine kısaca değinecek olursak şöyle sıralanabilir (Kayıhan ve Tönük, 2008): Temel eğitim yapısının, arsanın doğal avantajlarından ve güneşten maksimum ölçüde yararlanacak şekilde tasarlanması, su korunumu stratejilerinin, doğal aydınlatma ve enerji korunumlu pencere sistemlerinin tasarıma dahil edilmesi, enerji korunumlu bina kullanımının geliştirilmesi, yenilenebilir enerji sistemlerinin kullanılması, binada fazla

